

Asia: VN/19726/2023

Vammaispalvelulain voimaantulon siirtäminen

Lausuntopyyntö

Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

Kannatatteko uuden vammaispalvelulain voimaantulon siirtämistä ajankohdasta 1.10.2023 uuteen ajankohtaan 1.10.2024?

En osaa sanoa

Halutessanne voitte antaa tiiviit perustelut vastaukselle:

Lapsiasiavaltuutetun lausunto on luettavissa kokonaisuudessaan www.lapsiasia.fi/lausunnot.

Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotettua uuden vammaispalvelulain (675/2023) voimaantulon siirtoa ongelmallisena seuraavin perusteluin.

Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaan hallitus käynnistää kiireellisesti lainvalmistelun, jonka tarkoituksena on turvata vammaisten oikeuksien toteutuminen ja palveluiden saatavuus, priorisoiden uuden vammaispalvelulain valmistelua lainvalmisteluprosessissa. Voimaantulon siirron tarkoituksena on huomioida vammaispalvelulakiin eduskuntakäsittelyn aikana tehdyt lisäykset ja muutokset (s. 33-34). Hallituksen esitysluonnoksen mukaan kyse on pääasiassa siitä, että voimaantulon siirtäminen eteenpäin mahdollistaisi vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamisen eli käytännössä ikääntymisrajoituksen poistamisen vaikutusten arvioimisen ja soveltamisalan rajaamisen.

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida hallituksen esitysluonnosta lasten oikeuksien näkökulmasta, joten emme ota kantaa hallituksen esitysluonnokseen ikääntymisrajoituksen osalta. Sen sijaan huomautamme, että hallituksen esitysluonnoksesta ja hallitusohjelmasta ei käy ilmi, että uuden vammaispalvelulain säädöksiä, joiden tarkoituksena on turvata vammaisen lapsen oikeutta palveluihin (muun muassa 19 § Lapsen asumisen tuki, 20 § Lapsen mielipiteen selvittäminen

päätettäessä lapsen asumisen tuesta kodin ulkopuolella, 21 § Lapsen sivistykselliset oikeudet lapsen asuessa kodin ulkopuolella, 22 § 4 momentti esteettömän asumisen tuesta vuoroasumistilanteissa ja 24 § 2 momentti lyhytaikaisesta huolenpidosta koulunkäynnin yhteydessä), olisi tarkoitus muuttaa. Siitä huolimatta myös näiden tärkeiden uudistusten voimaantuloa siirrettäisiin eteenpäin. Hallituksen esitysluonnoksessa jää varsin vähälle huomiolle se, että nykyinen lainsäädäntö ei turvaa kaikilta osin perustuslain, YK:n vammaissopimuksen ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen asettamia vaatimuksia. Kyseiset uudet säännökset edistäisivät vammaisen lapsen oikeutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin sekä oikeutta tarvitsemiinsa palveluihin. Hallituksen esitysluonnoksessa tai hallitus-ohjelmassa ei ole esitetty perusteluja sille, miksi uusi vammaispalvelulaki ei voisi näiltä osin tulla voimaan alkuperäisessä aikataulussaan 1.10.2023 alkaen.

Hallitusohjelmaan sisältyvä kirjaus syksyllä 2023 aloitettavasta määräaikaisesta ohjelmasta, jossa panostetaan lasten ja nuorten neuropsykologisten häiriöiden kuntoutukseen ja kuntoutuspalveluihin Kelan harkinnanvaraisen kuntoutuksen kautta, on myönteinen. Hallituksen esitysluonnoksen kohdassa 4.2.4 todetaan, että ohjelma lieventää osittain vammaisille henkilöille ja heidän läheisilleen voimaantulon siirtymisestä aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia, joka sinänsä voi pitää paikkansa. Arviointia tästä ei hallituksen esitysluonnoksen perusteella ole tosin mahdollista tehdä. Joka tapauksessa on selvää, että kyseinen ohjelma ei kuitenkaan korvaa kuin pieneltä osin niitä uudistuksia, joiden tarkoitus on ollut parantaa vammaisten lasten asemaa ja jotka nyt jäisivät odottamaan uuden vammaispalvelulain voimaantuloa.

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan (kohta 3 Tavoitteet), että uuden vammaispalvelulain voimaantulon siirtäminen mahdollistaisi huolellisen vaikutusarvioinnin tekemisen. Lisäksi lakimuutoksilla voitaisiin turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palveluiden saatavuus sekä hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus. Esitysluonnoksessa todetaan myös (s. 6), että eduskuntakäsittelyssä uuteen vammaispalvelulakiin tehdyistä muutoksista ei ollut mahdollista tehdä riittäviä ja perusteellisia vaikutusarviointeja. Toteamme lisäksi, että lapsiasiavaltuutettu huomautti eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle vammaispalvelulain hallituksen esityksestä (HE 191/2022 vp) antamassaan lausunnossa lapsivaikutusten arvioinnin puutteista. Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa arvioidaan lapsiin kohdistuvia vaikutuksia kattavasti.

Lapsiasiavaltuutettu pitää yleisellä tasolla huolestuttavana, että tunnistetuista ja merkittävästikin vaikutusarviointien puutteista tai ristiriitaisuuksista huolimatta lakiehdotukset etenevät jopa lain hyväksymiseen saakka. Tällöin voidaan joutua nyt käsillä olevaan tilanteeseen, jossa jo ennen lain voimaantuloa katsotaan tarpeelliseksi tehdä uuteen lakiin muutoksia ja siirtää sen voimaantuloa. Nyt lausuttavana olevan hallituksen esitysluonnoksen osalta kä-sitys siitä, että siirtopäätöksen ja sen vaihtoehtoisten toteutustapojen tai siirtämättä jättämisen vaikutuksia ei myöskään ole huolellisesti arvioitu ennen päätöksen tekoa, vahvistuu entisestään. Nämä kaikki ovat omiaan heikentämään lainvalmisteluprosessin luotettavuutta ja uskottavuutta.

Huolestuttavaa on lisäksi se, että hallitusohjelmassa on tulevan lainvalmistelun vuosittaiseksi kustannusvaikutukseksi nykytilaan verrattuna kiinnitetty 100 miljoonaa euroa. Se herättää kysymyksen, tullaanko lainvalmistelussa puuttumaan myös esimerkiksi vammaisten lasten palveluihin, jos tässä vaiheessa ajateltu soveltamisalan rajoittaminen ei riitäkään kustannusrajoituksissa pysymiseen. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että perustuslain 19.3 § takaa jokaiselle oikeuden riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Riittävyuden arvioinnissa lähtökohtana on sellainen palvelujen taso, joka luo jokaiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (HE 309/1993 vp., s. 71). Hallituksen esityksessä uudeksi vammaispalvelulaiksi (HE

191/2022 vp., s. 57) todetaan, että ”[v]ammaisten henkilöiden perusoikeuksia turvaavat palvelut ehdotetaan säädettäväksi hyvinvointialueen erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvina, määrärahoista riippumattomina palveluina”. Tähän sopii huonosti se, että kustannusvaikutuksia rajoitetaan jo ennakoon, vaikka esitysluonnoksessa todetaan selkeästi vaikutusarviointien puutteellisuus ja muun muassa huomattavasti toisistaan poikkeavat arviot, jotka koskivat eduskuntakäsittelyssä poistetun ikääntymisrajoituksen kustannusvaikutuksia (s. 6).

Helander Merike
Lapsiasiavaltuutetun toimisto